

**Ա. ԲԱԿՈՒՆՅԻ «ԱԼԴԻԱԿԱՆ ՄԱՆՈՒՇԱԿ» ՊԱՏՄՎԱԾՔԻ ՈՒՍՈՒՑՄԱՆ
ՄԵԹՈԴԻԿԱՆ ԱՎԱԳ ԴՊՐՈՅՈՒՄ**

Բանալի բառեր և արտահայտություններ. ուսուցման մեթոդիկա, ավագ դպրոց, դասապրոցեսի կազմակերպում, հարցադրումներ, հուզականություն, էպիկականություն, փոխաբերական իմաստ, գեղարվեստական պատկերավորումներ, համեմատություններ:

Ключевые слова и выражения: методика обучения, старшая школа, организация учебного процесса, постановка вопроса, эмоциональность, эпичность, переносный смысл, художественные изображения, сравнения.

Key words and phrases: teaching methods, high school, the organization of lessons, questions, emotionality, epic, metaphorical meaning, artistic images, comparisons.

Ակսել Բակունցի ստեղծագործությանը հատկացված է ութ ժամ, երրորդ դասաժամը նախատեսել ենք նվիրել «Ալպիական մանուշակ» պատմվածքի ուսուցմանը:

Համաձայն աշակերտակենտրոն ուսուցման արդի պահանջներին՝ դասը կանցկացնենք աշակերտների ակտիվ և անմիջական մասնակցությամբ՝ ընդգծելով բնագրի վրա տարվող աշխատանքի դերն ու նշանակությունը հայ գրականության դասավանդման ժամանակ:

Բակունցը հայ արձակի տաղանդավոր ներկայացուցիչներից է: Հետևելով հայ դասական արձակի հարուստ ու արժեքավոր ավանդույթներին՝ նա ստեղծեց բանաստեղծական հուզականությամբ հագեցված, գեղանկարչական նրբակերտ պատկերներով զարդարված արձակի անկրկնելի նմուշներ:

Բակունցի պատկերավոր խոսքը, բարոյական ու գեղագիտական խոր գաղափարները ընթերցողի մտքին ու սրտին հսկայական նյութ են տալիս, սովորեցնում են խորապես սիրել հայրենիքը, սիրով կապվել հայրենի բնաշխարհի քար ու թփին, նախնիների թողած սուրբ մասունքներին:

Դասն սկսելով այս նախաբանով՝ նշում ենք, որ Բակունցի գրական տաղանդը բոլորից առաջ նկատել է Ե. Չարենցը, որը դարձավ ոչ միայն Բակունցի մտերիմն ու բարեկամը, այլ առաջին գնահատողներից մեկը:

Նախօրոք թերթիկներին գրում ենք նախադասություններ «Ալպիական մանուշակ» և «Միրհավ» պատմվածքներից: Աշակերտները վերցնում են

թերթիկները, կարդում են նախադասությունները, բաժանվում խմբերի՝ համաձայն իրենց ընտրած նախադասությունների:

Երկու խմբից աշակերտները ասմունքում են բանաստեղծություններ (Ե.Չարենց, Համո Սահյան, Վ. Ալազան, «Գործիսում»):

Ասմունքելուց հետո լրացնում ենք, որ Բակունցի՝ Լորում աշխատելու ժամանակ Համո Սահյանը աշակերտել է նրան:

Աշակերտներն արդեն գիտեն, որ Բակունցը բնության, առանձնապես Զանգեզուրի լեռնաշխարհի անգուգական երգիչն է:

Հիշատակած բանաստեղծություններում, ասույթներում փողփողում են Բակունցի պատկերած ինքնատիպ աշխարհի գույները, լսվում են հնչյունների արձագանքները:

Այա հանձնարարում ենք պատմվածքից դուրս գրել այնպիսի պատկերներ, որոնցում «բառերը զրնգում են կոմիտասյան շնչով և փայլատակում Մ. Սարյանի կտավների գույներով»:

Աշակերտների ուշադրությունը հրավիրում եմ բնաշխարհի ու մարդկանց նկատմամբ հեղինակի դրսևորած մեծ սիրո վրա, որի մասին պատմվածքում բացահայտ ոչ մի բառ չկա, սակայն այն թաքնված է յուրաքանչյուր տողում, յուրաքանչյուր պատկերի, նախադասության մեջ:

Առաջ ենք քաշում հետևյալ հարցերը:

Հարցերն ուղղում ենք երկու խմբերին: Աշակերտներին տալիս ենք երկուսից երեք բոլոր մտածելու և պատասխանելու համար:

1. Այդ պատմվածքում տրված է հին և նոր ուժերի հակադրությունը:
2. Արտահայտել է արվեստի ու կյանքի հակադրությունը, փոխհարաբերության խնդիրը:
3. Պատմվածքը դժվար կյանքի գեղարվեստական պատմությունն է, մի կյանք, որ լի է ցավերով, փշրված գեղեցկություններով:
4. Որոշ իմաստով նաև խորհրդանշական պատմվածք է:

Ուզում ենք լսել աշակերտների կարծիքները:

Նրանք մերժում կամ ընդունում են, հակադրվում են բերված հարցերին:

Աշակերտների ակտիվ մասնակցությամբ վեր ենք հանում «Ալպիական մանուշակ» պատմվածքի գեղարվեստական և գաղափարախոսական կողմերը:

Ընտրովի ընթերցանության միջոցով վեր ենք հանում առաջ քաշված հարցերը: Պատմվածքն սկսվում է էպիկական վեհություններ շնչող մի բնապատկերով: Առաջին պլանում Կաքավաբերդն է՝ ավերված պարսպով: Նրա դիմացի ձորում՝ աղմկող Բասուտա գետը, որը քերում է իր ափերը, հղկում հունի կապույտ որձաքարը:

Ապա հանձնարարում ենք գտնել անառիկ բնության և փոքրիկ գյուղի հակադրությունը պատկերող տողեր: «Ներքևը ձորում՝ Բասուտա գետի մյուս ափին՝ քարաժայռերի վրա, թառել են մի քանի տնակ»:

Այնուհետև ընթերցում ենք գյուղի առօրյան պատկերող տողերը, ինչպե՞ս էր սահում ժամանակը:

Պատկերը ամփոփվում է հետևյալ տողերով. «Այնպես է թվում՝ բուրգերի գլխին հսկում կա»:

Ո՞վ էր հսկում: Ի՞նչ կերպարանք ուներ արծիվը: «Արծիվ» բառի փոխաբերական ո՞ր իմաստն է համընկնում այս նկարագրությանը: Հարցերը տալիս ենք երկու խմբին: Նորից հատկացնում ենք երկուսից երեք րոպե, որպեսզի աշակերտները աշխատեն բնագրի վրա: Առաջին խումբը կարդում է առաջին պատկերին վերաբերող տեսարանը, երկրորդ խումբը՝ երկրորդ պատկերին: Յուրաքանչյուր խումբ առանձնացնում է իր կարդացած պատկերի հիմնական միտք արտահայտող նախադասությունը:

Առաջինում՝ արծիվը, երկրորդում՝ ալպիական մանուշակը:

Այդ տողերին հանդիպելու ենք նաև վերջում:

Ինչպես բզեզը, այնպես էլ պատմվածքի բոլոր հերոսները ունեն իրենց թվացյալ փակ աշխարհը:

Անդրադառնում ենք հերոսներին (այդ հերոսներն ունե՞ն անուններ): Ե՞րբ անուններ չեն տրվում (երբ կերպարը ընդհանրական է):

Հերոսներին անդրադառնալիս հանձնարարում ենք, որ առաջին խումբը վեր հանի հնագետի, երկրորդ խումբը՝ նկարչի կերպարը:

Հնագետ.

Աչքը պարիսպներից չէր հեռացնում:

Նրա գլխում բերդի պատմությունն էր:

Մագաղաթյա մատյաններում գրված խոսքերը, որոնք իշխանության օրերի մասին էին:

Չէր տեսնում մոխրի մեջ խաղացող երեխաներին:

Հնագետը միակողմանի հետաքրքրությունների տեր մարդ էր, չունե՞ր հոգու քնքշանք, սեր դեպի գեղեցկությունը:

Նկարիչ.

Ֆետրե գլխարկով երկրորդ ձիավորը հնություններ չէր որոնում:

Հարստությունը ծոցի հաստ տետրն էր, որի նոր էջերից մեկին նկարեց պարսպի մի մասը, ատամնաձև քարերի արանքի արծվի բույնը, պարսպի տակ՝ ալպիական մանուշակը:

1. Ի՞նչ էր ուսումնասիրում հնագետը: (կարդալ համապատասխան տողերը)

Առաջին հարցին պատասխանում է առաջին խումբը:

2. Ի՞նչ էր ուսումնասիրում նկարիչը: (կարդալ համապատասխան տողերը)

Երկրորդ հարցին պատասխանում է երկրորդ խումբը:

Նորից տեսնում ենք կյանքի, իրականության ու արվեստի փոխհարաբերության խնդիրը: Հնձվորը, արծաթագույն սուրմաներով գեղջկուհին, փոքրիկ տղան ներկայացնում են կյանքի դրաման, որն այդպես էլ անհասկանալի է մնում հնագետի ու նկարչի համար: Հնագետի համար աշխարհը մի ընդարձակ թանգարան էր. այս էր նրա աշխարհընկալումը:

Նկարագրենք հնձվորին.

Որտե՞ղ ենք հանդիպում տղային, նրա մորը:

Ի՞նչ պատկերեց նկարիչը (սպիտակ ճակատը, սև մազերը, նույնքան սև աչքերը):

Ի՞նչ հիշողություն էր արթնացրել նկարչի մոտ գեղջկուհու կերպարանքը (իր հիշողության մեջ համեմատում էր երկու կանանց):

«Ծով կար նրա մտքում, և այդ ծովը ափ էր շարտում...»: Ի՞նչ հնչյուններ ենք լսում: Նորից կարդում ենք այլ հատվածներ, որտեղ նկարագրում է երկու կանանց: Ի՞նչ նկատեց փոքրիկը (կոնսերվի տուփերը, մոր դիմանկարը):

Որտեղի՞ց է սկիզբ առնում կոնֆլիկտը. «Խանդը կայծակի պես փայլատակեց մոայլ հնձվորի սրտում... «Մահակն անկասելի թափով իջավ կնոջ թիկունքին»: Կինը դուրս եկավ վրանի դռանը՝ անձայն հեկեկալու:

«Կաքավաբերդի գլխին լռություն իջավ: Օջախներում հանգավ կրակը: Կինն էլ մեկնվեց խսիրի վրա: Բուրմունքից արբած մի բզեզ քնել էր առեջների մեջ, և նրան այնպես էր թվում, թե աշխարհը հոտավետ բուրաստան է, ալպիական մանուշակ», -գրում է հեղինակը:

Ի՞նչ նշանակություն էք տեսնում այդ տեսարանում:

Ապա նորից անդրադառնամ, որ նկարիչը իր մտապատկերներում տանում էր մի ներդաշնակություն՝ գեղջկուհի-մանուշակ: Տանում ենք գուգահեռներ բնության և մարդկային զգայական աշխարհների միջև:

«Ցող կաթեց ալպիական մանուշակի ծաղկաթերթերի վրա: Խոնավություն կաթեց քարերի վրա: Կինը դուրս եկավ՝ անձայն լացելու, հեկեկալու: Կնոջ արցունքը կաթեց ալպիական մանուշակի թերթիկներին»:

Համեմատում ենք այս պատկերները: Մտածենք, թե ինչն էր էական այս պատմվածքում:

Հեղինակն ինչպե՞ս էր ընկալում գեղեցիկը: Ապա աշակերտներն են հայտնում իրենց կարծիքը: Հիշեցնում եմ Նալբանդյանի խոսքը. «Գեղեցիկը հարաբերական է, նայած՝ որ անկյունից ես նայում»:

Ընդհանրացնելով խոսքը՝ ասում ենք՝ Բակունցը գործածել է գեղարվեստական պատկերավորման միջոցներ. նկարագրություններով կարծես ասեղնագործվում են պատկերները կտավների վրա: Իրոք, գույները

հիշեցնում են Սարյանի կտավները: Կարելի է նույնացնել նկարչի և հեղինակի կերպարները:

Բակունցն էլ մեծ արվեստագետ էր, ով նկարում էր կյանքի գեղեցկությունը, նաև դրա անպաշտպան լինելը:

Ապա կարդում ենք «ալպիական մանուշակ» կապակցությամբ կառուցված նախադասությունները և պարբերությունները՝ որոշելով, թե մանուշակը ինչի՞ խորհրդանիշն է:

Պահանջում ենք խորհել նաև «Ինչո՞վ է պայմանավորված պատմվածքի քնարականությունը» հարցի շուրջ:

Տալիս ենք որոշ ուղղություն. «Ամենեն գեղեցիկ խոսքը անգարդությունն է»:

Պարոնյանի այս միտքը ամբողջապես վերաբերում է Բակունցին:

Ասում ենք, որ պատմվածքում չկան բառային կուտակումներ, նկարագրությունները զերծ են ավելորդ պաճուճանքներից, պատկերները հղկված են, բյուրեղի պես թափանցիկ, տպավորիչ են ու զուսպ: Վեհություն կա բնության ու բերդի նկարագրությունների մեջ: Բանաստեղծական հնարանքներով են կառուցված նաև համեմատությունները: Կարդալ եմ տալիս առավել տիպականները:

«Արծիվը՝ կտուցը կեռ թուր, մագիլները՝ սրածայր նիզակներ, փետուրները՝ որպես պողպատե զրահ», «Յողունը կաքավի ոտքի պես կարմիր, ծաղիկը ծիրանի գույն», «Ծուխը ձգվում է կապույտ երիզի նման»: Փոխհարաբերությունները ևս խտացնում են հեղինակի գեղագիտական միտումները, վերաբերմունքը մարդկանց և երևույթների նկատմամբ:

«Բուրմունքից արբեցած մի բզեզ քնել էր առեջների մեջ, և նրան այնպես էր թվում, թե աշխարհը հոտավետ բուրաստան է, ալպիական մանուշակ»:

Սա բանաստեղծական անձնավորում է, որով հեղինակը համաձայն չէ աշխարհը առատության սեղան պատկերացնող թեթևամիտ մարդկանց հետ, որոնք պատսպարվելով իրենց տաքուկ բնում, հեռու են կանգնած աշխարհի հոգսերից:

Պատմվածքում մակդիրները նույնպես զգալի են:

Ամփոփում ենք՝ ասելով, թե պատմվածքի քնարականությունը բանաստեղծական նկարագրությունների մեջ է, գույների հնչերանգների առատության մեջ, բառապաշարի ճոխ գործածության մեջ:

Դասի վերջում կիրառում ենք «Քառաբաժան» մեթոդը:

Ի՞նչ տեսա:	Ի՞նչ լսեցի:
Ի՞նչ զգացի:	Նոր վերնագիր:

Ամփոփելով դասը՝ հանձնարարում ենք գրել շարադրություն՝ «Բակունցի մթնաձորյան աշխարհը» վերնագրով:

Լ. Մանուկյան

**Ա. Բակունցի «Ալպիական մանուշակ»
պատմվածքի ուսուցման մեթոդիկան ավագ դպրոցում
Ամփոփում**

Բակունցի՝ հայ արձակի տաղանդաշատ ներկայացուցչի ստեղծագործությունների, այդ թվում՝ «Ալպիական մանուշակ» պատմվածքի բարոյական և գեղագիտական խոր գաղափարների գնահատումը պահանջում է առանձնահատուկ մեթոդական մոտեցում դրա ուսուցմանը ավագ դպրոցում: Բերվում են դասապրոցեսի կազմակերպման հիմնական մեթոդական մոտեցումները, որոնք, աշակերտների անմիջական և ակտիվ մասնակցությամբ, թույլ են տալիս բացահայտել հեղինակի անսահման սերը բնաշխարհի և մարդկանց նկատմամբ, «հնի» և «նորի» հակադրությունները, պատմվածքի խոր քնարականությունն ու խրհրդանշականությունը:

Պ. Манукян

**Методика обучения рассказа А. Бакунца “Альпийская фиалка” в старшей школе
Резюме**

Оценка глубоких этических и художественных замыслов, заложенных в произведениях, в том числе рассказе “Альпийская фиалка” многогранного представителя армянской прозы А. Бакунца требует особенного методического подхода к обучению предмета в старшей школе. Приводятся основные методические подходы организации учебного процесса, которые, при непосредственном и активном участии учеников, дадут возможность выявить безграничную любовь автора к природе и к людям, противопоставления “старого” и “нового”, глубокую лиричность и символичность рассказа.

L. Manoukian

**The teaching methods of “The Alpien violet” by Axel Bakunts in high school.
Summary**

The assessment of the deep ethical and artistic conceptions embodied in the works including the short story “The Alpien violet” of the talented representative of the Armenian prose Axel Bakunts requires some special methodological approach to the subject of study in high school. The basic methodological approaches of the educational process are taken. With the help of the direct and active participation of students they make it possible to identify the author’s infinite love for nature and people, the opposition of “old” and “new”, the deep lyricism and symbolism of the story.